

درس دوازدهم: در جست و جوی پیشرفت ورهایی از سلطه خارجی

شکست های نظامی و سیاسی از روسیه و انگلستان استعمارگر در دوره قاجار نتایج زیان باری برای کشور ما داشت.

*تلاش برای نوسازی و اصلاح امور کشور:

عباس میرزا اولیعهدفتحعلی شاه و فرمانده لشکر ایران در جریان جنگ با روسیه متوجه تاثیر علم و صنعت بر پیشرفت های نظامی آن کشور و دیگر کشورهای اروپایی شد. عباس میرزا به این نتیجه رسید که باید تغییراتی در جهت پیشرفت های علمی و صنعتی در ایران ایجاد شود.

*اقدامات عباس میرزا:

۱- فرستادن افرادی به انگلستان برای فراگیری علوم و فنون جدید.

۲- ترجمه کتاب هایی در موضوع تاریخ کشورهای اروپایی به فارسی.

بعد از مرگ مشکوک عباس میرزا فتحعلی شاه پسر عباس میرزا (محمد میرزا) را به ولیعهدی برگزید.

*میرزا تقی خان امیرکبیر:

امیرکبیر از کسانی در دوره قاجار بود که کارهای جدی و موثرتری برای نوسازی و اصلاح امور ایران انجام داد. ناصرالدین شاه در ابتدای سلطنتش امیر کبیر را به صدر اعظمی منصوب کرد.

*مشکلات حکومت قاجار در زمان صدرات امیرکبیر:

۱- شورش در ایالت ها ۲- دخالت های خارجی ۳- بی نظمی و اختلال امور کشوری و لشکری
۴- خالی بودن خزانه

*امیرکبیر پس از برقرار کردن امنیت و آرامش اقداماتی را برای نوسازی تشکیلات حکومتی و مبارزه با مفاسد اداری و اقتصادی آغاز کرد. او در سیاست خارجی توجه به حفظ استقلال کشور داشت و در صدد قطع نفوذ روسیه و انگلستان در ایران بود.

مهم ترین اقدام امیر کبیر: تاسیس مدرسه دارالفنون

سرانجام ناصرالدین شاه که با حدود ۵۰ حکومت ضعیف خود عامل عقب ماندگی کشور شده بود تحت تاثیر برخی توطئه چینی ها دستور قتل امیر کبیر را داد و ایران را از خدمات ارزشمند او محروم کرد.

*گسترش مدرسه های جدید:

میرزا حسن رشیدی از پیشگامان تاسیس مدارس جدید به سبک اروپایی بود.

*مبارزه با نفوذ و سلطه اقتصادی بیگانگان:

کشورهای استعمارگر روسیه و انگلستان علاوه بر اینکه بخش های پهناوری از خاک ایران را از آن جدا کردند برای نفوذ اقتصادی در کشور ما به رقابت پرداختند. آنها در دوره ناصرالدین شاه به امتیازهای اقتصادی مهمی مانند تاسیس بانک - استخراج معادن نفت - بهره برداری از جنگل و شیلات در ایران دست یافتند. صنعت و بازرگانی کشور ما با واگذاری این امتیازها آسیب های فراوانی دید.

*نهضت تنباکو:

نهضت تنباکو یکی از گسترده ترین جنبش های اجتماعی بود که در اعتراض به واگذاری امتیازهای اقتصادی به بیگانگان شکل گرفت.

در دوره ناصرالدین شاه توتون و تنباکو از عمده ترین محصولات کشاورزی ایران بود.

ناصرالدین شاه امتیاز انحصاری خرید و فروش توتون و تنباکوی ایران را به مدت ۵۰ سال به یک انگلیسی به نام تالبوت داد. بر اساس این امتیاز ایرانیان نمی توانستند محصول توتون و تنباکوی خود را به کسی غیر از او بفروشند. مردم به ویژه بازرگانان در شهرهای مختلف شروع به اعتراض و مخالفت کردند. روحانیون در صف مقدم این اعتراض قرار گرفتند و خواهان لغو امتیاز تنباکو شدند. ایت الله میرزا حسن شیرازی در حمایت از نهضت استفاده از توتون و تنباکو را حرام اعلام کرد.

نهضت تنباکو نخستین حرکت جدی مردم ایران برای رهایی از نفوذ و سلطه ی خارجی و ایستادگی در برابر ستم داخلی بود و پیروزی آن حس اعتماد به نفس و روحیه مقاومت و مبارزه را در مردم تقویت کرد.